

GÜNEY KORE - TÜRKİYE PLANLI KALKINMA DENEYİMLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Dr. Feride Dođaner Gönel
Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

ÖZET

Uzun dönemli bir perspektifin öznesi olarak planlama, özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında pek çok ülkenin sanayileşmesinde kullandığı bir politika aracı olmuştur. Ancak, 1960'lı ve 1970'li yıllarda yoğun bir şekilde planlı kalkınma çabası içinde olan pek çok gelişmekte olan ülke ile birlikte Türkiye de, 1980'lerin belirsizlikleri karşısında, değişen şartlara ayak uydurmak adına hızla *piyasa çözümüne* yöneldi. Bu değişim ile birlikte Türkiye, hatalı bir şekilde, kalkınmacı devlet anlayışından sadece piyasaları düzenleyici devlet anlayışına geçti ve kalkınma planlarının sadece göstermelik olarak hazırlanması dönemini başlatmış oldu. Bu noktada, kalkınma planları çerçevesinde piyasaların çalıştırılması, genişletilmesi ve geliştirilmesi yerine, ne pahasına olursa olsun piyasalara uyum politikaları hayata geçirilmeye çalışıldı. Sonuçta "plansız" geçen yirmi yılın sonunda Türkiye, "plansızlığın ve sistemsizliğin" sistem haline geldiği bir ülke durumuna geldi.

Bu dönüşümün savunusu yapılırken, başka ülkeler örnek gösterilmiş, özellikle Güney Kore ekonomisinin başarısının ardında piyasa güçlerinin, başka bir ifadeyle "görünmez el" in olduğu vurgulanarak, Türkiye'nin "Güney Kore Modelini" benimsemesi sağlık verilmişti. Piyasa rasyonalitesine örnek gösterilen Güney Kore ise, ekonomik kalkınmasını planlar çerçevesinde sürdürmeye devam etmiş, dolayısıyla Türkiye sanayileşme sürecinde planlamadan vazgeçerken, Güney Kore ekonomisi radikal değişiklikler yapmak zorunda kaldığında planlamayı bu değişikliklere uyarlamayı tercih etmişti.

Bu çalışmada, Türkiye'nin sanayileşmesinde *vazgeçilen* planlamanın önemi, Güney Kore ekonomik deneyiminden örnekler verilerek vurgulanmaktadır. Aynı yıllarda planlı döneme geçen Türkiye ve Güney Kore'nin 1980 öncesi ve sonrası planlama faaliyetleri ve meydana gelen değişiklikler değerlendirilerek, Güney Kore'nin piyasa-devlet koordinasyonunu planlama çerçevesinde nasıl hayata geçirdiği, dolayısıyla devletin rolünün, sanıldığı aksine çok daha fazla olduğu gösterilmektedir. Çalışmanın, planlama özelliklerini ve önemini anlatan giriş bölümünün ardından ilk bölümünde, her iki ülkenin beş yıllık kalkınma planları hedef ve performanslarına yer verilmektedir. İkinci bölümde, her iki ülkenin de değişen dünya konjonktürüne uyum sağlamak için planlarda yaptıkları değişikliklerden bahsedilmekte, Türkiye'nin "plansızlığı" seçmesinin rasyonalitesi, Güney

Kore örneği ile sorgulanmaktadır. Çalışmanın son bölümünde genel bir değerlendirme yer almaktadır.

GİRİŞ

Kapitalist sistemin farklı başlıklar altında bildik-varolan mekanizmasını sürdürebilme çabası, dünya genelinde 1970’li yılların başlarından itibaren, Türkiye açısından ise 1980’li yıllarda yeni bir ivme kazanmaya başlamıştır. Söz konusu bu çabanın, Türkiye’nin ekonomik hayatıyla ilgili önemli sonuçlarından biri, hiç şüphe yoktur ki, ekonomik planlama sisteminin “ortadan kaldırılması”dır. Ortadan kaldırılması diyorum, çünkü bir planlama modelinin, planın hazırlanması ve planın uygulanması şeklindeki iki temel unsurundan, ilkinin varlığına rağmen ikincisinin yokluğunda, artık bir planlama modelinden bahsedemeyiz. Dolayısıyla takvim zaman itibariyle yirmi yıldan bu yana “plansız” hareket eden Türkiye bugün “plansızlığın ve sistemsizliğin” sistem haline geldiği, yaşanan ekonomik krizin sonuçlarının bir savaş sonrası durum ile, yani 2. Dünya Savaşı sonrası ile karşılaştırıldığı bir ülke durumuna gelmiştir. Bugün, pek çok yerde, yazılı ve görsel medyada, yapılan toplantı ve panellerde Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik krizin nasıl ortaya çıktığı ile ilgili çeşitli görüşler öne sürülmekte, IMF’in reçetelerine uyulduğu için mi yoksa uyulmadığı için mi krize girildiği ile ilgili “bilimsel” tartışmalar yapılmaktadır. Son İktisatçılar Haftası’nda reel sektörün durumu ile ilgili konuşan İstanbul Sanayi Odası (İSO) Başkanı bile, planlardan ve planlamanın öneminden bahsedip, “Türkiye,...önemli hatalar yaptı; çünkü Türkiye projeler üretirken , planlar yaparken, bunların alternatif planlarını üretmiyor.....Türkiye Gümrük Birliği [için de] B planlarını, C planlarını yine yapamadı....sonuç: 9 Aralıkta bu programı yaparken biz bu B planlarını, C planlarını yine düşünmedik...” şeklinde konuşmaktadır.¹ Her ne kadar, İSO Başkanının sözünü ettiği planlama çok daha dar anlamda bir planlama olsa da, özel sektörün günümüz piyasa sistemi içerisinde devletten gelecek yol gösterme/rehberlik arayışlarının bir göstergesi olarak algılanabilir. Başka bir ifadeyle, özel sektörün plan taleplerinin ardında, devletin “piyasayı yönetme” kapasitesini kullanmasını isteme arzusu bulunmaktadır. Peki, ne olmuştu da, devlet bizim işlerimize karışmasın, her türlü ekonomik faaliyet ve mülkiyet ilişkileri piyasa hakimiyetinde olsun söylemleri, yerini bu tür taleplere bırakmıştı. Bunun cevabı, Türkiye’de –en azından bu hibrid haliyle- piyasa sisteminin işlemez hale gelmesidir.

¹ Hüsamettin Kavi, “İstikrar Programı ve Ekonominin Sorunları: Reel Sektör” paneli, 26. İktisatçılar Haftası, 26.04.2001

Bu çalışmada, Türkiye'nin sanayileşmesinde *vazgeçilen* planlamanın önemi, Güney Kore² ekonomik deneyiminden örnekler verilerek vurgulanmak istenmektedir. Bu amaçla, Türkiye ve Kore'nin 1980 öncesi ve sonrası planlama faaliyetleri ve meydana gelen değişiklikler değerlendirilerek, Kore'nin piyasa-devlet koordinasyonunu planlama çerçevesinde nasıl hayata geçirdiği, dolayısıyla devletin rolünün sanıldığı aksine çok daha fazla olduğu gösterilmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde, her iki ülkenin beş yıllık kalkınma planları ile ilgili hedef ve performanslarına yer verilmektedir. İkinci bölümde, her iki ülkenin de değişen dünya konjonktürüne uyum sağlamak için planlarda yaptıkları değişikliklerden bahsedilmekte, Türkiye'nin 1980'lerde *plansızlığı* seçmesinin rasyonelitesi, Kore örneği ile sorgulanmaya çalışılmaktadır. Gerçekten de, zaman içerisinde her iki ülke planlamasında da önemli –bir anlamda birbirinin tersi- değişiklikler gözlenmektedir. Kore planlaması giderek daha endikatif hale gelirken, Türkiye'de planlı hayattan kopuşlar ağırlık kazanmıştır. Çalışmanın son bölümünde genel bir değerlendirme yer almaktadır.

1. KALKINMA PLANLARININ HEDEF VE PERFORMANSLARI

1.1 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Kore ve Türkiye planlı kalkınma dönemine, bir askeri müdahale sonrasında hemen hemen aynı yıllarda geçmiştir.³ Her iki planda da, sanayileşme ve bunun için yurtiçi kaynaklara ağırlık verilerek bunların mobilizasyonu ön plandadır. Ekonomik kalkınma devletin kontrolündedir ve yasalarla hükümetlerin bu planlara uyması hükme bağlanmıştır.

Her iki plan da sayısal büyüklüklerle ilgili hedefler oluştursa da, sektörel anlamda farklı önceliklere sahiptirler. Kore ekonomisinden farklı olarak tarımsal kaynaklara da sahip olan Türkiye ekonomisi, tarımda bir takım hedeflere ulaşılmasını ön koşul olarak değerlendirmiş, dolayısıyla başlangıçta Kore ekonomisinden farklı sektörel hedeflere yönelmiştir. Ayrıca Türkiye için yerli sanayiın korunması ve bu korumacılığın yardımıyla zamanla dış pazarlarda rekabet edilebilir hale gelinmesi söz konusu iken, Kore kalkınma planlarında istihdamın artırılması ve dış borçların geri ödenebilmesi için ihracatın artırılması birincil öncelik olarak saptanmıştır.

Konulan hedeflere ulaşılması açısından baktığımızda, Türkiye'nin Kore'den daha başarılı bir performans sergilediği gözlenmektedir (Tablo 1). Kore, yatırımların finansmanında

² Bundan sonra kısaca Kore denilecektir

³ Kore'de 1961 askeri müdahalesinden sonra 1962 yılında, Türkiye'de ise 1960 askeri müdahalesinin ardından 1963 yılında ilk beş yıllık kalkınma planını görmekteyiz.

enflasyonist yöntemi benimsemiş, uygulamada başarısız olduğundan dolayı 1964 yılında revizyona giderek, mali istikrarı ve ihracatı ön plana geçiren bir planı yürürlüğe koymuştur.

Tablo 1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının Hedef ve Performansları

	Hedefler		Performans*	
	Kore	Türkiye	Kore	Türkiye
Büyüme (%)	7.1	7.0	7.8	6.6
Yatırımlar/GSMH	22.6	18.3	17.0	16.0
Yurtiçi Tasarruf/GSMH	9.2	14.8	8.8	14.2
Yurtdışı Tasarruf/GSMH	13.4	3.5	8.2	1.8
İhracat (milyon \$)	137.5	-	250.4	522.3
İthalat (milyon \$)	492.3	-	679.9	684.6

Kaynak: Bank of Korea, National Accounts, 1990; DİE, İstatistik Göstergeler, 1923-1991; Kepenek&Yentürk, 1995, s.165

* Performans rakamları dönem sonundaki yıla ait gerçekleşen rakamlardır

Dolayısıyla, iki ülkenin kalkınma planları hemen hemen benzer motiflerle yola çıktıkları halde, özellikle verilen sektörel öncelikler anlamında farklılıklar taşımaya başlamışlardır.

1.2 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan döneminde her iki ülkenin de bir önceki plan dönemine kıyasla önceliklerinde farklılıklar gözlenmektedir. Kore yarım kalan yatırım projelerinin tamamlanması amacıyla ihracata, devletin sıkı denetiminde yabancı sermayeye ve bu arada kırsal kesimin modernizasyonuna (Seamaul) yönelmiş⁴, Türkiye ise, kentleşmeye öncelik vererek “kentleşme ekonomiyi itici bir güç ve gelişme aracı” olarak değerlendirilmiştir.⁵

Konulan hedeflere ulaşılması açısından değerlendirdiğimizde, Kore'nin bu sefer hedeflerini oldukça aşan bir performans sergilediği görülmektedir. Özellikle yukarıda söz edilen *Seamaul* sonucunda, Kore'nin kırsal kesiminin tamamının altyapısı bitirilmiştir. Buna karşılık Türkiye, ele alınan göstergeler çerçevesinde, özellikle yatırım ve tasarruflar açısından çok da iyi bir performans sergilememektedir (Tablo 2).

⁴ 1970 yılında Kore “Saemaul” (Yeni Toplum) hareketini başlatmıştır. Bu, geniş çaplı ve kırsal kesimin modernizasyonuna yönelik bir harekettir. Seamaul'ün en önemli özelliği, sosyalist sistemde önerilen köylünün devletin de desteğiyle ortaklaşa bazı işleri yapması ve yürütmesidir. Kore, Saemaul'ün kırsal kesimde başarıya ulaşması ve benimsenmesi üzerine kentlerde de uygulamaya çalışmış ancak getirilen eleştiriler ve rahatsızlıklar neticesinde yavaş yavaş uygulamadan kaldırılmıştır.

⁵ DPT, 1968-1972, s. 263

Dolayısıyla her iki ülke kalkınma planlarında yapılan revizyonların Kore açısından olumlu sonuçlar verirken, Türkiye için aynı sonucu verdiğini söyleyemeyiz. Türkiye 2. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde her ne kadar sanayileşmenin önceliğinden bahsetse de, esasında daha uzun yıllar uğraşacak olduğu döviz gelir ve giderleri arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik bir çaba içine girmiştir.

Tablo 2. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının Hedef ve Performansları

	Hedefler		Performans*	
	Kore	Türkiye	Kore	Türkiye
Büyüme (%)	7.0	7.0	9.5	7.1
Yatırımlar/GSMH	19.0	21.3	26.1	16.1
Yurtiçi Tasarruf/GSMH	11.6	19.4	16.1	15.5
Yurtdışı Tasarruf/GSMH	7.5	1.9	10.2	0.6
İhracat (milyon \$)	550.0	720.0	1,132.3	885
İthalat (milyon \$)	894.0	1,115.0	2,178.2	1,563.0

Kaynak: Bank of Korea, National Accounts, 1990; DİE, İstatistik Göstergeler, 1923-1991;

* Performans rakamları dönem sonundaki yıla ait gerçekleşen rakamlardır

1.3 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Kore, bu dönemde, kalkınma planını tümüyle ihracatın teşvik edilmesine ve ihracata yönelik üretim yapısının hazırlanmasına yönlendirmiştir. Bir yandan ihracat “1980 yılında 10 milyar dolar”, bir yandan da üretim ile ilgili “Ağır ve Kimya Sanayii” şeklinde hedefler koyan Kore’nin bu hedeflerine ulaşmak için izlediği strateji, az sayıda firmaya destek vererek çok büyük ölçeklerde bu tesislerin kurulmasını sağlamak olmuştur. Ölçek ekonomisinden faydalanmayı öngören bu destek, tümüyle devlet tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmektedir. Söz konusu plan döneminin Kore açısından en önemli özelliği, bu sanayii hamlesinin başlatılmasıyla birlikte, Kore’de ekonomik karar mekanizmalarının ve iktisat politikalarını uygulayan birimlerin dualistik bir yapıya dönüştürülmeye de çalışılmasıdır. Ekonomik Planlama Kurulu beş yıllık planlarının hazırlanması ve uygulanmasının yanı sıra kısa dönemli idari faaliyetlerde de merkezi rolünü sürdürürken, ağır ve kimya sanayii politikasında bu sorumluluğu devlet başkanına bağlı ekonomi sekreteryası ile birlikte paylaşıyordu. Aslında bu sanayiinin tümüyle Ekonomik Planlama Kurulunun sorumluluğundan çıkartılı, ayrı bir planlama ofisi kanalıyla idare edilmesi, Kore’nin zamandan büyük ölçüde tasarruf etmesi anlamına da gelmiştir.

Öte yandan Türkiye’de benzer bir şekilde önceki kalkınma planlarından farklı olarak, sanayileşmede ağır sanayi ifadesini kullanarak, kimyasallar, madeni eşya ve makine imalat gibi bazı stratejik sektörlerin desteklenmesini öngörmüştür. Katma Protokol ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerine yeni bir boyut katan Türkiye, adeta “rekabete hazırlanma” sürecine girdiğini vurgulayarak, üretim yapısını değiştirmeye yönelik önlemler almaya çalışmaktadır. Devlet planlama vasıtasıyla hala ön planda ve öncü rolündedir ancak, “özel kesim daha çok özendirilecektir” ifadesi kalkınma planında yer almaktadır.

Konulan hedeflere ulaşılması açısından değerlendirildiğinde, Kore’nin bir önceki plan döneminde olduğu gibi, hedeflerini aşan bir performans sergilediği gözlenmektedir. Buna karşın, Türkiye hem iç hem de dış olumsuz faktörlerin etkilemesi sonucunda çok da iyi bir performans sergilememiştir (Tablo 3). Bu dönemde Türkiye’nin özellikle yurtdışı tasarruflarının hedeflenen önemli ölçüde aşmış, buna karşılık yatırımlarının hedeflenenin altında kalmış olması, ekonominin gidişatı açısından bugünleri gösteren önemli ipuçları taşımaktadır. Bu anlamda Türkiye hala sanayileşme yerine, ödemeler bilançosu dengesizlikleri ile uğraşmaktadır.

Tablo 3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının Hedef ve Performansları

	Hedefler		Performans*	
	Kore	Türkiye	Kore	Türkiye
Büyüme (%)	8.6	7.9	9.1	6.5
Yatırımlar/GSMH	27.6	21.9	27.1	20.2
Yurtiçi Tasarruf/GSMH	19.5	21.1	20.8	16.0
Yurtdışı Tasarruf/GSMH	5.4	0.8	6.7	4.2
İhracat (milyon \$)	3,510	-	7,814.6	1,753
İthalat (milyon \$)	3,993	-	8,405.1	5,796

Kaynak: Bank of Korea, National Accounts, 1990; DİE, İstatistik Göstergeler, 1923-1991;

* Performans rakamları dönem sonundaki yıla ait gerçekleşen rakamlardır

Dolayısıyla her iki ülkenin planlarında yaptıkları önceliklerle ilgili farklılıklar, gelişmeleriyle ilgili farklılıkları da ortaya koymaya başlamıştır.

1.4 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

1970'lerin başlarında dünya ekonomisinin yaşadığı birinci petrol krizine karşı farklı tepkiler göster/en/mek durumunda kalan Türkiye ve Kore'yi, siyasi olarak da benzer bir ortamın içinde gözlemekteyiz. Kore'de on dokuz yıllık Park iktidarı, Başkan Park'ın bir suikast sonrası ölmesi ile kısa süreli bir siyasi istikrarsızlık yaşarken, Türkiye, yaşadığı siyasi tıkanıklığı 1980 askeri müdahalesi ile aşmaya çalışıp, takip eden üç yıl boyunca askeri hükümetle idare edildi. Her iki ülkede de, bu siyasi tablodan “habersiz” hazırlanan dördüncü beş yıllık kalkınma planları bir dizi yeni ekonomik kararın yer aldığı planlardı.

Kore giderek artan dış borç yükü nedeniyle, bir yandan dış tasarrufların azaltılması bir yandan da 1970'lerde başlatmış olduğu Ağır ve Kimya Sanayii hamlesinin ithal malzemeye dayalı gereksinimlerini karşılama ikilemi arasında kalmıştı.

Öte yandan Türkiye, ihracatta istenilen seviyeye gelinememesi buna karşılık ithalatın sürekli artması sonucunda artan ödemeler bilançosu dengesizlikleri karşı karşıyadır. Üçüncü plan döneminin sonlarında ekonominin gerçek bir durgunluk sürecine girmesi, döviz darboğazı, yüksek enflasyon ve tasarrufların düşmesi dördüncü plan hedefleriyle kaynaklar arasındaki uyumu tümüyle kaldırarak, planın nerdeyse baştan uygulanamaz duruma gelmesine neden olmuştur. Nitekim hazırlanan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 24 Ocak Kararları ve daha sonra bu kararların rahatlıkla uygulanması için ortam hazırlayan 12 Eylül askeri müdahalesi ile kesintiye uğramış, bir anlamda planlı dönem sona erdirilmiştir. 24 Ocak sonrasında uygulanmaya başlanan ekonomi politikası, ekonomiye ilişkin karar süreçlerinde piyasanın kendi işleyişi ile oluşacak fiyatları *tek yol gösterici* olarak ilan ederken, dört dönemden beri süregelen kamunun yol göstericiliğine de son vermiştir.

Tablo 4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının Hedef ve Performansları

	Hedefler		Performans*	
	Kore	Türkiye	Kore	Türkiye
Büyüme (%)	9.2	8.2	5.7	2.4
Yatırımlar/GSMH	26.2	23.0	30.7	19.0
Yurtiçi Tasarruf/GSMH	24.2	-	23.5	17.2
Yurtdışı Tasarruf/GSMH	2.0	-	5.9	3.4
İhracat (milyon \$)	20,242	-	20,671	5,728
İthalat (milyon \$)	18,872	-	24,299	9,235

Kaynak: Bank of Korea, National Accounts, 1990; DİE, İstatistik Göstergeler, 1923-1991;

* Performans rakamları dönem sonundaki yıla ait gerçekleşen rakamlardır

Tablo 4’den gözleneceği üzere, dış tasarruflara olan bağımlılığın azaltılması hedeflenmişken, yurtiçi tasarrufların plan hedeflerinin altında kalması ve artan ithal malzeme gereksinimi dolayısıyla Kore, yeniden yabancı sermaye arayışına yönelmiştir. Türkiye’de ise gerçekleştirmeye planda öngörülenlerden çok daha farklı politikalarla ulaşılmaya çalışılması bir yana, varılan sonuçlar itibariyle özellikle Kore büyüklüklerinin çok altında bir performans söz konusudur. Özellikle sanayileşmede hedeflenen ağır sanayii ile ilgili değişikliklere geçilememiş ve imalat sanayiinin yapısı ihracat artırıcı bir özellik sergileyememiştir; aksine, giderek artan oranda ithalat gereksinimi duymuştur. İki ülke arasındaki fark bu noktada ortaya çıkmaktadır. Kore’nin gerçekleştirdikleri nedeniyle dış kaynak arayışı içerisinde olmasına karşın Türkiye gerçekleştiremedikleri nedeniyle aynı kaynak arayışındadır.

1.5 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1982-1986 yılları arasını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Plan ile birlikte Kore, kamunun elindeki bankalara ait hisselerin özel sektöre satılması gibi piyasanın daha etkin olmasına yönelik pek çok değişiklik paralelinde kalkınma planlarının piyasayı yönlendirmesine de devam etmiştir. Daha önceki plan dönemlerinde olduğu gibi, büyüme ve ihracat artışı yine öncelikli hedefler arasındadır. Ancak özellikle dış ticaret ile ilgili rakamsal hedeflere ulaşamamış gözükse de (Tablo 5), kronikleşen cari işlemler açığı itibariyle önemli bir gelişme kaydedilmiş ve Kore 1986 yılında yaklaşık 5 milyar dolar cari işlemler fazlası vermiştir. Şüphesiz bu fazlanın oluşmasında en önemli neden 1985 yılından itibaren Japon yeninin değerlenmeye başlaması ve dolayısıyla bazı mallarda uluslararası pazar payını Kore’ye kaptırmasıdır; bu durum 1990’lara kadar sürmüştür, 1990’dan itibaren yeniden bir cari işlemler açığı söz konusu olmaya başlamıştır.

Tablo 5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planının Hedef ve Performansları

	Hedefler		Performans*	
	Kore	Türkiye	Kore	Türkiye
Büyüme (%)	7.6	6.5	9.8	5.0
Yatırımlar/GSMH	31.6	20.3	30.0	24.0
Yurtiçi Tasarruf/GSMH	27.4	-	27.2	23.3
Yurtdışı Tasarruf/GSMH	4.2	-1.5	2.6	-2.3
İhracat (milyar \$)	53.0	-	33.9	11.6
İthalat (milyar \$)	55.5	-	29.0	15.8

Kaynak: Bank of Korea, National Accounts, 1990; DİE, İstatistik Göstergeler, 1923-1991

* Performans rakamları dönem sonundaki yıla ait gerçekleşen rakamlardır

Öte yandan Türkiye’de 1980 sonrasında hazırlanması zorunlu olan kalkınma planları “hazırlandı” ancak daha önce de belirtildiği gibi, Kore’nin aksine bu planlar gerçek anlamında yürürlüğe sokulmadı. 24 Ocak İstikrar Programı olarak başlayan süreç içindeki önlemler, önceliği ihracatın hızla artırılmasına veriyor ve bunun için de her türlü serbestleştirmenin yapılmasını, ayrıca sanayileşmenin “karşılaştırmalı üstünlükler” kuralına göre adeta yeniden düzenlenmesini öngörüyordu. Bu çerçevede 24 Ocak kararlarının içinde planlamaya dair herhangi bir ipucu aramak anlamsızdır. Bu nedenle Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plan dönemi (1985-1989), yapılan “radikal” değişiklikler çerçevesinde esas olarak dış ticarete önemli artışların yaşandığı bir dönem olmuştur. Türkiye’nin gerçekleştirdiği *yapısal değişiklik imajı* vasıtasıyla sağlanan yeni dış krediler, bir yandan ithal girdi teminindeki sıkıntıları ortadan kaldırmış bir yandan da ekonomiye önemli boyutta canlılık getirmişti. Nitekim, bu sayede özel sektördeki atıl kapasite harekete geçirilmiş, ve de dönemin siyasi konjonktürü sonucu ücret ve maaşların düşürülmesiyle, özellikle ihracatta önemli artışlar gerçekleştirilmiştir. 1980 yılında yaklaşık 3 milyar dolar olan ihracatımız % 100’e yakın bir artışla 1983’de 5.7 milyar dolara plan dönemi sonuna doğru 10 milyar dolara yükselmiştir. Ancak, bu yüksek oranlı artış büyük ölçüde Türkiye’nin siyasi konjonktürüne bağlı geliştiği için daha sonraki dönemlerde aynı yüksek artış oranları yakalanamamıştır.

1.6 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

Altıncı Kalkınma Planı (1987-1991), “gelişmiş bir Kore ekonomisi” başlığı altında ve “sosyal refah ve dengeli büyüme” hedeflerini öngörüyordu ve bu planda da diğer kalkınma planlarında olduğu gibi, problem çıktığında küçük miktarların değiştirilmesi ve yine ufak uyarlamaların yapılması ile düzenleme anlayışı vardı. Ancak ekonominin dışında yükselmeye başlayan daha fazla demokrasi istemleri, ekonomik planlarda da yansımaları buldu ve 1988 yılında revizyondan geçirilen altıncı kalkınma planı, arazi sahipliğinde, finansal işlemlerde, büyük holdingler olan Chaebol’lerin elindeki ekonomik güç ve son olarak işçi-işveren ilişkilerinde bir dizi reform yaptı.

Tablo 6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının Hedef ve Performansları

	Hedefler		Performans*	
	Kore	Türkiye	Kore	Türkiye
Büyüme (%)	7.2	7.0	10.0	-6.1
Yatırımlar/GSMH	30.7	25.7	34.5	21.9
Yurtiçi Tasarruf/GSMH	32.3	30.7	36.5	23.1
Yurtdışı Tasarruf/GSMH	-1.6	-4.0	-2.3	-5.0
İhracat (milyar \$)	54.4	22.4	69.6	18.1
İthalat (milyar \$)	49.6	28.0	76.6	23.7

Kaynak: C1990; DİE, İstatistik Göstergeler, 1923-1991

* Performans rakamları dönem sonundaki yıla ait gerçekleşen rakamlardır

Söz konusu bu revizyonun en önemli sonucu %10'luk ekonomik büyüme olmuştur. Ayrıca, miktara yönelik ihracat hedeflemesinden döviz kazanmaya yönelik ihracat hedeflemesi 1990 yılına kadar Kore'nin cari işlemler fazlası vermesi ile sonuçlandı. Biraz da üç düşükler olarak nitelendirilen, düşük petrol fiyatları-düşük uluslararası faiz oranları-zayıf dolar vasıtasıyla Kore 1988 yılında 14.2 milyar dolar fazla verdi. İşte bir anlamda bu fazlanın Kore açısından dönüm noktası olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde ithalatta gerçekleştirilen liberalizasyon ise ülkenin yeniden cari işlemler açığı ile karşılaşmasına neden olmuştur.

Öte yandan Türkiye'de yapılmaya çalışılan temel değişikliklerin yanı sıra gittikçe ağırlaşan ekonomik problemlerin sonucu olarak, kısa dönemli stabilizasyon sorunları ön plana çıkmıştır. Her ne kadar Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da kullanılacak olan ilk makroekonometrik plan modeli Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında (1990-1994) kullanılmışsa da, bu sorunları varolan kalkınma planları çerçevesinde çözüme ulaştırmak, esasında kalkınma planlarının orta ve uzun döneme yönelik yatırım planları ve projeleri kısımlarını ortadan kaldırmak anlamına gelmiştir. Nitekim 1980 sonrası başlayan eğilim gittikçe yerleşik bir hal almış ve Türkiye'nin sorunlarını hep kısa vadede çözmeye çalışma alışkanlığına dönüşmüştür. Ancak, daha önce de belirttiğimiz gibi, gerçek anlamda yapısal değişikliklere gidilmemiş olması ve çok kısa vadeli düşünce yapısı Türkiye ekonomisinin iç ve dış dengesinde hızlı bir bozulmaya neden olmuş, sonuçta altıncı plan dönemi para, sermaye ve döviz kısaca finans piyasasındaki ciddi bir krizle sona ermiştir. 1980'li yılların başlarından itibaren telaffuz edilen yapısal reformlar bir kez daha gündeme gelerek 1994 Ekonomik Önlemler Uygulama Planı yürürlüğe girmiştir.

2. Planlar Ne Denli Gerçekçi? Nasıl Uygulandı?

Birinci bölümde de gözlendiği üzere, her iki ülkenin planlı kalkınma deneyimleri karşılaştırıldığında, performans açısından aralarında giderek büyüyen bir farklılık söz konusudur. Ancak bu farklılıktan daha önemli bir ayırım, iki ülkenin planlara yaklaşımında ortaya çıkar. Kore, 1997 Asya krizine kadar çeşitli revizyonlardan geçirmesine karşın planlı kalkınmaya bağlı kalmaya özen gösterip, bu çerçevede kamunun yol gösterici rolüne sadık kalırken, Türkiye ekonomisi 1980'lerden itibaren planlama faaliyetlerinden sistematik olarak uzaklaşmaya başlamıştır. Planlamaya yaklaşım açısından bu temel farklılığın yanı sıra planların uygulanması ile ilgili de bazı önemli ayrımlar söz konusudur. Bunlara kısaca değinmek istersek şu noktalar karşımıza çıkmaktadır:

- 1980 öncesi plan dönemlerine baktığımızda, Kore'de sanayileşmenin daha selektif bir zemine oturtulmasına karşın, Türkiye'de uzun yıllar genel olarak imalat sanayiinin tümüne destek verilmesi söz konusudur. Bunun sonucu olarak, Kore ekonomisi bugün özellikle doğru seçilen elektronik sanayii gibi katma değeri yüksek ürünlerinde uzmanlaşırken, Türkiye Osmanlıdan bu yana uzmanı olduğu tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde uzmanlığını sürdürmekte ve giderek şiddetlenen rekabet şartlarında bu sanayii ürünlerindeki gücünü korumaya çalışmaktadır.
- Öte yandan geleneksel toplum özelliklerine her iki ülkede de oldukça sık karşılaşılmaktadır. Bunun sonucu, her iki ülkede de ekonomi-dışı faktörlerin ve popülist politikaların karar vermede etkili olması şeklindedir. Ancak, burada da karşımıza çıkan farklılık, aynı aile soyunun mensubu olmak, aynı okuldan mezun olmak gibi unsurlarla beslenen Kore'deki kayırcılığın ülkedeki kontrol mekanizmasının içerisinde olmasına rağmen Türkiye'de böylesi bir kontrol mekanizmasının varlığından söz etmek zordur.
- Kore'de, tüm bu planlama süresince devlet, bir süre sonra yerini özel sektöre bırakacak bir misafir gibi değil, öyle görünmemeye çalışsa da her daim ev sahibi olacak biri gibi davranmaktadır. Son yıllara kadar dünyanın en büyük 500 firması içinde yer alan Samsung firmasının 1983 yılına kadar otomobil üretmesine izin verilmemesi veya yine Kore'nin en büyük firmalarından Hyundai'nin elektronik piyasasına istemesine rağmen daha geç girmesine izin verilmesi bunun kanıtı olarak gösterilebilir. Burada dikkat çeken nokta, Kore'de planlarda öngörülen faaliyetlerin ayrıntılı olarak izleniyor olmasıdır.
- Öte yandan, Türkiye'de ise kamu, özel sektör gerekli sermaye birikimini sağlayıncaya kadar faaliyette olacağı izlenimini hiçbir zaman terk etmemiştir. Nitekim 1980 öncesi

tüm planlarda kamunun öncülüğünden bahsedilmekle beraber, özel sektörün güçlendirilmesi her zaman esas amaç olmuştur.

- Şüphesiz İkinci Dünya Savaşı sonrasında ve 1980’lerden önce hükümetlerin hedefler koyup bu hedefler doğrultusunda planlamaya gidebilmeleri çok daha kolay gözüküyordu. Önemli olan ve bir anlamda Kore ekonomisini farklı kılan, 1990’larda da hedeflerin hala seçiliyor olması ve piyasanın karar vermesine bırakılmamasıdır. Bu anlamda, Kore hükümetlerinin her plan dönemi için ulusal kalkınmayı büyük şirketler arasında adeta bölüştürdüğünden söz edebiliriz; şirketlerin bir kısmı gemi yapımına yönlendirilirken, bir grup Japon rakipleri ile mücadele etmek üzere yarıiletkenler sektöründe Amerikan şirketleriyle işbirliğine teşvik edilmektedir.

Her ne kadar 1990’lara da aynı şiar ve planlama ruhu içerisinde girmiş gözükse de, 1993 yılında, otuz iki yıllık bir aradan sonra ilk sivil hükümetine kavuşan Kore, “Yeni Kore’nin İnşası” adı altında 100-günlük bir *Yeni Ekonomi Plan* devreye sokmuştur. Uzun dönemde beş yıllık kalkınma planı doğrultusunda hareket etmesi öngörülse de, esasında Kore’nin ilk defa olarak geleneksel planlama sürecinin dışında hareket etmesidir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemine giren bu yeni çıkış, Kore’yi 1997 krizi ile de buluşturacak olan çıkıştır. Bu çalışmada Kore krizi ile ilgili ayrıntılara girmeyeceğiz

Sonuç

Bu çalışmada, *planlamanın piyasa sistemi ile uzlaşmasının mümkün olmadığı* savı ile “karalandığı” ve ekonomik planlama kapsamında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sahip oldukları önemli araçlardan biri olan kamu kuruluşlarının hızla özelleştirilmeye çalışıldığı bir dönemde, neden planlama sorusuna bir açılım getirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle Kore ekonomisinden örneklerin verilmiş ve Türkiye-Kore kalkınma planları karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Söz konusu açılım çerçevesinde saptanan, Kore ekonomisinin hem ithal ikamesine dayalı sanayileşme hem de ihracata yönelik sanayileşme politikalarını uyguladığı dönemlerde planlamadan vazgeçmediğidir. Her ne kadar 1990’ların sonlarında IMF istikrar programı ile tanışıp, planlarını “bir süre” rafa kaldırmak durumunda kalsa da, Kore bir ülkenin hangi sanayileşme stratejini seçerse seçsin, bunu ekonomik bir planlama kapsamında uygulayabileceğinin önemli örneklerinden biri olarak karşımızda durmaktadır. Dolayısıyla, 1980’lerde Türkiye’nin izlemeye başlamış olduğu radikal politika değişiklikleri ve stratejileri

ekonomik planlamanın bu denli arka planlara bırakılması için rasyonel bir neden olarak değerdendirememekteyiz.

Kaynaklar

- Amsden, Alice (1989), *Asia's Next Giant: South Korea and Late Industrialization*, Oxford University Press
- Bank of Korea, National Accounts, çeşitli tarihlere ait sayıları
- DİE, İstatistik Göstergeler, 1923-1991
- Kepenek, Y ve N. Yentürk (1995), *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi
- ODTÜ Gelişme Dergisi (1981), *Planlamanın Dünü-Bugünü-Yarını*, Özel Sayı
- Sakong, Il (1993), *Korea in the World Economy*, Washington: Institute for International Economics
- Soon, Cho (1994), *The Dynamics of Korean Economic Development*, Washington: Institute for International Economics
- Rhee, Jong-Chan (1994), *The State and Industry in South Korea*, London: Routledge